

Kære bruger

Denne pdf-fil er downloadet fra Illustreret Videnskab Histories website (www.historie-net.dk) og må ikke videregives til tredjepart.

Af hensyn til copyright er nogle af billederne fjernet.

Mvh

Redaktionen

To skud sætter verden i brand

Den sygdomsplagede serbiske student Gavrilo Princip drømmer om at udføre heltegerninger for sit land.

28. juni 1914 retter han sin revolver mod Østrig-Ungarns tronarving Franz Ferdinand. Attentatet udløser en storpolitisk kædereaktion, som kaster verden ud i historiens hidtil værste krig.

Billedet er
udeladt a.h.t.
copyright

AF PELLE STAMPE

Stemningen sitrer i Sarajevo om morgenen søndag den 28. juni 1914. Ærkehertug Franz Ferdinand, tronarvingen til Det Østrig-ungarske Rige, er sammen med sin hustru Sophie på officielt besøg. Æblekajen, boulevarden langs Miljacka-floden, er smykket med flag og blomster. Tusindvis af nysgerrige tilskuere står allerede på tæer for at få et glimt af rigets kommende regent. Men nogle

af de fremmødte ser besøget som ren provokation. Bosnien med hovedstaden Sarajevo har nemlig de sidste seks år været indlemmet i kejserriget Østrig-Ungarn, også selv om det store serbiske mindretal i Bosnien helst så landet blive en del af Serbien.

Syv medlemmer af nationalistgruppen "Sorte Hånd" har derfor fordelt sig langs den rute, som ærkehertug Franz Ferdinand skal køre ad. Alle har fået udleveret bomber og pistoler – samt en cyankaliumampul.

Alle vogter på Balkan

Siden Osmannerriget i slutningen af 1800-tallet blev trunget ud af Balkan,

Attentatmandens første kugle ramte ærkehertug Franz Ferdinand i halsen og rev en pulsåre over. Hans hustru Sophie blev ramt i underlivet. De døde kort efter.

skud mod ærkehertugen kan betyde skabelsen af et nyt Storserbien. Så med våben fra den serbiske hær bliver håndplukkede mænd trænet i at skyde og kaste bomber.

Attentatgruppens mest undseelige medlem er den 19-årige Gavrilo Princip, som nu står ved Latinerbroen og piller nervøst ved sin pistol. Gavrilo blev født i fattige kår, har alle dage været spinkel og bleg og har desuden pådraget sig tuberkulose. To år tidligere er han blevet smidt ud af sit gymnasium, fordi han demonstrerede mod de østrig-ungarske myndigheder. Siden har han forsøgt at komme i aktiv tjeneste, men er blevet afvist af modstandsgrupper, fordi han er for svag. Kun "Sorte Hånd" forstår, hvor glødende han brænder for sagen.

Ærkehertugen er upopulær i Wien

Franz Ferdinand er i strålende humør, lettet over at være borte fra hoffet i Wien, hvor han er grundigt upopulær hos sin onkel, kejser Franz Joseph. Tronarvingen lytter nemlig til Balkanborgernes synspunkter, og han agter ligefrem at give dem indflydelse i den østrig-ungarske regering.

Hans falmede stjerne skyldes også, at han har giftet sig med Sophie. Selv om hun er grevinde, er hun langt under kejserfamiliens stand. Så hustruen er aldrig blevet accepteret af den habsburgske kejserslægt, hendes børn har ingen arvekrav på tronen, og ved officielle besøg må hun ikke sidde i samme bil som sin mand. Den regel gælder dog ikke i provinsbyer som Sarajevo, og Franz Ferdinand glæder sig over, at Sophie endelig kan sidde ved hans side under et officielt besøg.

Præcis klokken 10 forlader ærkehertug Franz Ferdinand, Sophie og deres følge en militærlejr uden for byen, hvor ærkehertugen har inspiceret soldaterne. I seks biler prydet med vimpler med det habsburgske våbenskjold kører kortegen mod rådhuset. Franz Ferdinand insisterer på, at bilens kaleche skal være slået ned, så folket kan se ham. Til sine livvagters forfærdelse har ærkehertugen også givet ordre til, at hæren ikke skal udkommanderes. Han ønsker ikke en række af soldater mellem sig og sine undersåtter. Sikkerheden er overladt til byens 120 politimænd.

Klokken 10.10 når kortegen Æblekajen. Franz Ferdi-

KRIGEN *fra A-Z*

A NZAC – korpset af soldater fra Australien og New Zealand – blev et af krigens mest berømte, hædret for deres mod, sammenhold og humor.

Over 100.000 newzealændere deltog i 1. verdenskrig, ti procent af landets befolkning. 18.200 af dem omkom, og 41.300 blev sårede.

nand og Sophie vinker begejstrede til mængden. Parret passerer nu den første attentatmand. Hans nerver svigter. Men den næste – en mand ved navn Cabrinovic – handler hurtigt: Han hiver en bombe ud fra frakken og slynger den mod ærkehertugens bil. Men bomben rammer bagsmækken og falder ned på vejen. Sekundet efter brager en kraftig eksplosion. Chaufføren speeder op og kører væk i al hast. Bag sig kan bilens passagerer høre skrigene fra 12 sårede.

Bombemanden bider nu i sin cyankaliumampul, maser sig gennem folkemængden og springer ud i floden. ►

Et rent tilfælde fører bilen med ærkehertug Franz Ferdinand og hans hustru forbi den serbiske attentatmand i Sarajevo.

har Europas stormagter været optaget af, hvem der skal have kontrol med området. Især Østrig-Ungarn og Rusland er klar til at overtage magten – eller forhindre, at rivalen gør det – mens befolkningerne på Balkan ønsker sig selvstændige nationer eller et stærkt Serbien.

Allianceforholdene gør, at en lokal krig på Balkan hurtigt kan udvikle sig til storkonflikt. Østrig-Ungarn er nemlig allieret med Tyskland og Italien. Serbien er allieret med Rusland, der igen er allieret med Frankrig og England.

Grupper som "Sorte Hånd", der bl.a. består af højtstående officerer, arbejder dog ufortrødent på at skabe krise. Gruppen er overbevist om, at et velrettet

Gavrilo Princip får tilkæmpet sig en plads i den syv mand store attentatgruppe sendt ud af "Sorte Hånd".

GETTY IMAGES

Vandet er dog kun få centimeter dybt, og giften er for gammel, så i stedet for at dø kaster Cabrinovic voldsomt op. Hurtigt bliver han halet op af floden af vrede tilskuere og overgivet til politiet.

Guvernøren garanterer for sikkerhed

Mens Franz Ferdinand i al hast bliver kørt mod rådhuset, kommenterer han bittert, at bombemanden sikkert vil få en medalje i Wien. Bilens høje fart gør, at de fem øvrige attentatmænd ikke får en chance for at angribe ærkehertugen, men de bliver stående i folkemængden i håb om, at Franz Ferdinand vender tilbage senere.

Da ærkehertugen når frem til rådhuset, råber han oprørt: "Hr. borgmester! Vi kommer på besøg og modtages med bomber! Skandaløst!" På trods af den slemme forskrækkelse ønsker Franz Ferdinand dog, at resten af dagen skal følge programmet. Men først vil han besøge de sårede.

Hans rådgivere advarer på det kraftigste mod, at ærkehertugen drager til hospitalet, da man så vil være nødt til at køre ad Æblekajen igen. Men Bosniens guvernør, general Potiorek, garanterer for Franz Ferdinands sikkerhed: "Tror De, at Sarajevo er fyldt med mordere?" udbryder han indigneret.

Ærkehertugen er dog selv ikke helt tryk, og han trygler sin kone om at blive på rådhuset. Men hun er fast besluttet på ikke at vige fra hans side.

Fatal fejltagelse får følger

Ude i gaderne venter adskillige attentatmænd stadig tålmodigt – undtagen Gavrilo Princip, som mærker sulten gnave.

Attentatmanden bliver slæbt væk, kort efter skuddene har lydt. Det redder ham fra at blive lynchet af rasende borgere.

ULLSTEIN BILD

Attentatmanden døde af sygdom

Loven forbød, at 19-årige Princip blev henrettet. Han døde af tuberkulose i fængslet i 1918, få måneder før krigen sluttede.

Krigens myrderier var eftertrykkeligt i gang, da sagen mod Gavrilo Princip og de øvrige medlemmer af "Sorte Hånd" kom for retten i Sarajevo i oktober 1914.

"Jeg har intet at sige til mit forsvar. Jeg foreslår, at I nagler mig til et kors og brænder mig levende," erklærede Princip. Efter loven var han for ung til at blive henrettet, så Princip blev idømt 20 års fængsel. Han døde fire

år senere af tuberkulose i fængslet i Theresienstadt. De fleste af hans kumpaner var også for unge til bødlen, kun lederen blev henrettet, selv om han havde afsløret hele sin gruppe i håb om at redde livet.

Princip blev siden nationalhelt i Serbien. Broen, hvor han ventede, blev døbt om til "Princips Bro", og to fodspor i fortovet markerede, hvor han stod, da han trak sin pistol.

Han krydser gaden, går ind i en café, hvor han køber et brød, og spadserer derefter ud på gaden igen.

I mellemtiden har kortegen forladt rådhuset. Chaufføren i ærkehertugens bil har ikke fået besked om, at Franz Ferdinand vil til hospitalet. Så da de når Latinerbroen, drejer han til højre.

"Det er den forkerte vej! Vi skal køre ad Æblekajen!" udbryder Bosniens guvernør. Så chaufføren bremser lige foran cafeen for at vende den tunge bil.

Gavrilo Princip har kun nået at spise halvdelen af sit brød, da han ser Franz Ferdinands bil standse tre meter fra sig. Han tøver ikke et sekund, lader maden falde og trækker sin revolver. I ét spring er han oppe på bilens trinbræt. På klos hold skyder han én gang mod Franz Ferdinand og én gang mod Sophie. Så retter Princip revolveren mod sig selv, men inden han når at skyde igen, kaster flere tilskuere sig over ham. Det tililende politi redder lige akkurat Princip fra at blive lynchet af mængden. Så snart chaufføren hører skuddene, skynder han sig at køre. Både ærkehertugen og Sophie ser uskadte ud. Men snart strømmer blodet ud af munden på Franz Ferdinand. Kuglen har ramt ham i halsen og revet en blodåre over.

"For Guds skyld, hvad er der sket med dig?" skriger Sophie, inden hun selv synker sammen på sædet, kraftigt blødende fra et sår i underlivet. Franz Ferdinand når at fremstamme: "Kære Sophie! Kære Sophie! Dø ikke! Hold dig i live for vore børns skyld!"

Herefter gentager han for sig selv: "Det er ingenting, det er ingenting", har et vidne i bilen siden berettet. Herefter mister han bevidstheden. En halv time senere er de begge udåndet.

Herefter gentager han for sig selv: "Det er ingenting, det er ingenting", har et vidne i bilen siden berettet. Herefter mister han bevidstheden. En halv time senere er de begge udåndet.

Østrig-Ungarn stiller et ultimatum

Nyheden om attentatet lammer borgerne i Wien af sorg, men ikke kejseren. Da Franz Joseph hører om sin forhadte nevøs død, udtaler han: "En højere magt har genetableret den orden, som jeg ulykkeligvis ikke kunne sikre".

Dødsfaldet bliver dog udnyttet politisk. Selv om Østrig-Ungarn ikke kan bevise, at Serbien står bag, bruger regeringen attentatet til at knægte naboen. Men Serbien nægter at bøje sig for kravene, bl.a. om at skulle lukke flere aviser – hvilket en måned efter attentatet udløser en krigserklæring fra Østrig-Ungarn. Med alliancerne på Balkan er 1. verdenskrig hurtigt en realitet. ■

LÆS MERE:

● Lavender Cassels: *The Archduke and the Assassin. Sarajevo, June 28th 1914*, Random House, 1985

● www.firstworldwar.com/bio/princip.htm